

SEKTBARN – DE UTVALDA FÖR PARADISET

© CHARLOTTE ESSÉN 2018

(Ur *Sektbarn - de utvalda för paradiset*, kapitel 'Barns rätt, grundläggande behov och religionsfrihet,' s.350-387.)

Sekter och Barnkonventionen – vissa sekter bryter mot nästan hälften av konventionens väsentliga artiklar.

© Charlotte Essén, 2018

Norska Redd Barna och Go On-projektet

Från olika håll hörde jag talas om ett synnerligen lyckat projekt i Norge för avhoppade sektungdomar. Bakgrunden till projektet var ett möte mellan några ungdomar som lämnat olika "isolerade, slutna trossamfund" – som Redd Barna föredrar att kalla dessa grupper i projektet – och den norska utbildningsministern.

Detta möte resulterade i att det norska utbildnings- och forskningsdepartementet år 2000 finansierade ett treårigt hjälpprojekt för dessa ungdomar. Projektet fick namnet "Go On" och syftar på ungdomarnas starka vilja att gå vidare – go on – med sina liv.

Som utgångspunkt hade man barns och ungas rättigheter, som det är formulerat enligt norsk lag och i FN:s barnkonvention. Projektets huvudman blev Redd Barna och de anlätade i sin tur den mycket erfarne barnrättsjuristen Turid Berger, som tillsammans med två medarbetare från Redd Barna påbörjade arbetet i mars 2000.

I början av maj 2005 flög jag till Oslo för att träffa advokat Turid Berger. Vi hade bara en och en halv timme för samtal i lobbyn på Sheraton hotell, på grund av mitt bokade flyg tillbaka till Sverige. Faran med alltför tidskomprimerade möten visade sig omgående, eftersom det just denna dag var tågstrejk i Norge och bussarna var

överfulla med försenade och irriterade flygresenärer på väg in till Oslo. Själv lyckades jag få en plats på golvet i bussen in till stan, både olagligt och obekvämt sittande bredvid busschauffören, men kom därför inte alltför mycket för sent. Vi kunde beställa lunch i cafeterian och samtidigt prata om Go On-projektet.

Turid Berger börjar berätta om hur det började.

Några ungdomar från Familjen tog initiativet till projektet. De hade ett möte med dåvarande utbildningsministern som i sin tur lovade pengar till ett projekt. Dessa ungdomar kontaktade sedan Redd Barna för att få hjälp att komma igång och Turid Berger och två socialarbetare arbetade deltid med projektet. Allting gick inte så lätt som det först verkade – det var efter en lång väntan och många påtryckningar som byråkraterna i departementet färdigbehandlade Redd Barnas projektansökan.

Gemensamt för dessa ungdomar, förutom att alla hade vuxit upp i, och lämnat, gruppen Familjen, var att deras barndom hade saknat många av de fundamentala rättigheter som andra barn och unga har.

”Till exempel att tycka och tänka fritt och möjlighet att själva välja skola, utbildning, vänner och fritid”, säger Turid Berger. ”Många hade dessutom varit utsatta för hårda bestraffningar, till exempel blivit slagna och kränkta på olika sätt. De har heller inte haft någon att prata med om sina svårigheter att anpassa sig eller om psykiska problem de hade. Men framförallt var det på många sätt svårt för dem att komma in i samhället.”

I början hade Go On:s projektledning stora förhoppningar om att få stöd och draghjälp från Sverige, i och med den svenska utredningen I God Tro.

”Vi tycker att den svenska utredningen var intressant, eftersom den handlade så mycket om barn. Det var en sådan förnuftig utredning, och därför trodde vi att vi skulle få bra respons från Sverige. Men tydligen lades utredningen bara fram och sedan blev allt tyst och stilla.”

Turid Berger anser att de enda som i dagsläget faktiskt har tagit ansvar för dessa barn och ungdomar är Redd Barna i Norge, eftersom de genomförde Go On-projektet.

”Vilket var projektets främsta syfte?” frågar jag.

”Syftet var att ge praktisk hjälp till barn och unga som hade lämnat eller blivit utstötta av ett isolerat trossamfund, för att de skulle kunna ta tillvara sina rättigheter i samhället, inom områden som arbete, ekonomi, utbildning och hälsa.”

I det första skedet skulle projektet ta reda på vilken typ av praktisk hjälp ungdomarna behövde och anordna kurser, möten och sociala aktiviteter.

Projektet skulle också samla kunskap i ämnet och eventuellt komma med förslag till vidare arbete på området.

”Ungdomarna gjorde själva informationsmaterial om projektet och de var mycket noga med att inte använda ordet ’sekt’ ”, säger Turid Berger. ”För dem var det ett namn som motståndarna utanför använde och inte ett begrepp de själva kände igen sig i. De myntade istället begreppet ’isolerade trossamfund’.”

Enligt norska Redd Barna handlar det om tiotusentals barn och ungdomar i Norge som växer upp i isolerade religiösa rörelser och idag finns det knappt någon information eller kunskap om dessa barn. Liksom i Sverige handlar de flesta rapporter och böcker om vuxna. Turid Berger säger att många av dessa ungdomar lever så isolerade från samhället att de saknar mycket av den grundläggande kunskap som vi andra tar för given, vilket givetvis skapar stora problem när de en dag lämnar gruppen.

Många religiösa isolerade grupper är också emot utbildning och högre studier, vilket försvårar en anpassning till samhället. Alla isolerade religiösa grupper arbetar också aktivt med att på olika sätt knyta barnen och ungdomarna till församlingen och därmed göra det svårt att välja sin egen väg.

Några av projektdeltagarna i Go On hade varit i kontakt med psykolog och/eller psykiatriker innan projektet startade. De flesta hade dåliga erfarenheter, eftersom behandlarna inte visste något om hur det var att växa upp i denna typ av trossamfund. Projektledningen tog kontakt med olika specialister för att diskutera ämnet, men fick intrycket att det fanns en gemensam uppfattning bland dem: man ska inte prata om religion med patienten eller klienten. Några specialister sade att detta berodde på att religion var en privatsak, andra sade att det berodde på att patienterna skulle bli för oroliga.

”Psykiatriker och psykologer har inte någon kunskap om problemen som finns hos barn och ungdomar uppvuxna i isolerade religiösa rörelser och har bland annat svårt att sätta sig in i deras religiösa konflikter.

Intresset för att få ökad kunskap verkar också svagt. Det har kanske med diagnostiken att göra.”

När jag berättar att den svenska psykologutbildningen inte innehåller någonting om sekter och avhoppares problematik, blir hon inte det minsta förvånad. ”Jag har pratat med många som sökt hjälp hos psykologer och inom psykiatri där man menar att den typen av problem dessa ungdomar har inte alls har med deras uppväxt att göra, utan att det istället beror på andra psykiska störningar.”

Enligt Turid Berger pratar föräldrar och ledare från dessa isolerade religiösa trossamfund hellre om föräldrarnas rättigheter, än om barns. De hänvisar ofta till Europeiska kommissionen för mänskliga rättigheter, vilken bland annat slår fast föräldrars rätt att kräva att deras barn får en religiös eller filosofisk utbildning som motsvarar föräldrarnas tro. De anser att de nästan har en obegränsad makt över barnets religiösa och moraliska uppfostran.

”Men där står att denna frihet enbart ska inskränkas för att skydda allmänhetens säkerhet, ordning, hälsa och moral eller de fundamentala rättigheterna och friheten hos andra. Med ”andra” menas här givetvis också barn.”

Projektgruppen blev senare inbjuden till Friskoleförbundets seminarium om mänskliga rättigheter, där religionsfrihet bland annat skulle diskuteras. Deltagare var skolledare från många friskolor i Norge.

”Det var chockerande för mig att höra vad de tyckte. Barn hade till exempel inga rättigheter alls, det var det bara föräldrarna som hade. De uppfostrar sina barn i sin tro och när vi sade att barn faktiskt har rättigheter att välja själva, blev de förvirrade.”

Under de tre år som Go On-projektet pågick hade man kontakt med mellan 150 och 200 personer som hade lämnat eller blivit uteslutna från olika religiösa grupper, de flesta mellan 16 och 25 år, men några yngre barn kom också tillsammans med äldre syskon. Många ungdomar hade blivit utsatta för straffbara handlingar, som att bli piskade och slagna, fått isolering som straff, blivit offentligt förödmjukade och utsatta för sexuella övergrepp. ”Att växa upp i ett isolerat religiöst samfund där det inte finns någon insyn är skadligt för barn”, säger Turid Berger.

”Det handlar om barn som blivit fräntagna sin barndom.”

Efter att projektet hade blivit uppmärksammat i tidningar och TV tillkom också flera äldre personer som ville berätta om hur de själva hade haft det som barn i isolerade

trossamfund. Samtidigt ville de också uttrycka sin stora glädje över att någon äntligen hade satt ljuset på detta problemområde. Även barn och vuxna som fortfarande var kvar i isolerade trossamfund kontaktade Go On-projektet och berättade hur bra det var att leva på deras sätt.

”Projektledningen blev inbjuden till och hade möten med flera ledare för isolerade trossamfund. Vi träffade också några ungdomar som försvarade sin tro. Det var väldigt nyttigt för projektet. Ingen av ledarna vill begå lagbrott och de menade att FN:s barnkonvention absolut måste efterlevas. Men de som vände sig till projektet hade varit utsatta för handlingar som chockade oss vuxna. De hade till exempel blivit agade, slagna, instängda ensamma, fått talförbud i dagar, straffade och förödmjukade inför grupper av vuxna eller barn, samt utsatta för sexuella övergrepp, med mera.

Det som de flesta av ungdomarna själva nämnde som det värsta övergreppet var tankekontrollen och hur de blev fråntagna allt självständigt initiativ. Hur självständiga tankar skulle bortjagas med inövade bibelställen och andra mantran.”

Hon menar också att ungdomarnas möte med samhället bland annat blev extra svårt på grund av det, då självständighet och initiativ är en förutsättning för att klara sig socialt bland andra ungdomar.

I Norge är Barnkonventionen lag sedan 2003, till skillnad från i Sverige.

Ett flertal artiklar i FN:s barnkonvention har enligt Turid Berger blivit kränkta i dessa grupper.

- **Artikel 12** – rätten att uttrycka och bilda sina egna åsikter. Till exempel ska barnet inte ha en egen vilja, det ska vara ödmjukt och ge upp sitt egentliga ” jag”.

- **Artikel 13** – rätten att uttrycka sig, inklusive frihet att söka, ta emot och vidarebefordra information och idéer av alla de slag. Det kan finnas stränga regler för vad barnet får delta i utanför gruppen eller förbud mot att läsa annat än det som kommer från ledningen.

• **Artikel 14 – rätten till tanke-, samvets- och religionsfrihet.** Exempelvis får barnet inte lov att tänka, fantisera, dikta, kritisera och hylla vad det själv vill, utan vuxna har rätt att censurera eller förhöra sig om barnets tankar. Barnets uppväxt är redan bestämd; vad det ska tänka, vad det ska säga, vad det ska tycka, vad det ska äta och dricka. Det är också bestämt vad barnet ska ha på sig för kläder, hur det ska ha håret, med vilka det får prata. Barnet har inte rätt att följa sitt eget samvete, i förhållande till vad som är rätt och fel, vare sig i tanke eller i handling. Barnet har till exempel lärt sig att ljuga för människor utanför gruppen och flera berättar hur de har lurat "kontrollörer" från myndigheterna, till exempel vid skolkontroller av hemundervisning. Flera berättar också att de lärt sig att svara på andra frågor från människor utanför gruppen. Barnet har inte religionsfrihet, då de inte har rätt att välja någon annan religion än sina föräldrars eller rätt att välja att inte vara troende.

• **Artikel 16 – rätten till privatliv, sin korrespondens, sin heder och anseende, också i förhållande till föräldrarna.** Barnet accepteras till exempel inte som en självständig individ, utan föräldrarna anser att de kan göra vad de vill, till exempel läsa barnets brev, dagböcker och liknande. Barnet har ofta inget privatliv överhuvudtaget, och få möjligheter att dra sig tillbaka.

• **Artikel 19 – rätten att bli beskyddad mot vanvård eller försumlighet samt fysiska och psykiska övergrepp.** Barnet blir till exempel slaget, agat, instängt eller förödmjukat inför delar av eller hela församlingen. Barnet har fått olika förbud mot att tala under olika lång tid. Några barn har under längre perioder blivit separerade från sina föräldrar, också på disciplinära grunder.

• **Artikel 24 – rätten till bästa uppnåeliga standard för hälsa och rätt till sjukvård och rehabilitering.** Barnet kommer till exempel inte till läkarvård eller kontroller, synen på läkare och att ta emot medicinsk vård kan ibland strida mot Guds vilja. Läkningen ska istället ske genom bön och att frälsas ifrån sjukdomen.

• **Artikel 28 och 29 – rätten till utbildning som utvecklar barnets personlighet, talang och mentala och fysiska tillgångar till dess högsta potential.** Utbildningen ska vara delaktig i att förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle.

• **Artikel 31 – rätten till vila och fritid, möjlighet till lek och aktiviteter anpassade till barnets ålder och rätt att frivilligt delta i det kulturella livet och konsten.**

Barnet har inte upplevt mycket av vila, fritid och deltagande i lekar. Många av barnen blir satta att arbeta från låg ålder, antingen med hushållsarbete, hantverk eller med dörrknackning till folk för att sälja trossamfundets broschyrer, böcker och kassetter, eller att sjunga på gatan, på institutioner och andra ställen. En del av barnen har till exempel inte fått någon utbildning och har hållits ifrån den offentliga skolan. Istället har barnen fått hemundervisning, där gruppens syn färgat all inläring och inte heller följer de krav som är uppsatta för denna typ av undervisning. Ibland fanns det fler barn än vad som uppgavs i hemmen, vilka gömdes när myndigheterna kom för kontroller. Barnen var dessutom upplärda att svara "rätt", men inte nödvändigtvis sanningsenligt, på de frågor de fick från tillsynsmyndigheten. Flera barn som har gått i privata kristna skolor berättar att trossamfundets religion genomsyrar all undervisning och att skolan är en förlängning av det som i övrigt händer i trossamfundet. Barnen berättar också att de självklart inte vågade eller ville berätta något negativt om skolan när de blev tillfrågade av någon utomstående. Flera av de barn som gått i offentlig skola berättar om isolering i skolan, därför att de klädde sig annorlunda och inte fick vara med på allt som de andra barnen var med på.

Turid Berger anser att många grupper använder religionsfriheten till att legitimera behandlingen av barn och unga som inte följer "den rätta vägen". En del föräldrar, lärare, skolledare och politiker hävdar också att föräldrarna har en nästan obegränsad makt över barnets religiösa och moraliska uppfostran. De hänvisar till den europeiska människorättskonventionen, FN:s konventioner om civila och politiska rättigheter samt till FN:s konvention om ekonomiska, sociala och politiska rättigheter.

"Men det är både förbjudet och straffbart att utsätta barn för fysiska och psykologiska övergrepp", säger Turid Berger.

Föräldrarnas rättigheter tar slut där andras frihet och rättigheter kränks, det vill säga vid barnets rättigheter. Samma problem gäller religiös fundamentalism och fanatism – när det gäller muslimska fundamentalister och deras skolor, så finns det idag ett större ifrågasättande. Men inte när det gäller dessa, i västerländerna uppkomna, isolerade religiösa trossamfund – då finns det inga misstankar.

Go On var ett pilotprojekt och förhoppningen hos alla inblandade var att det skulle fortleva i någon annan form. Redd Barnas förslag är att etablera ett kunskapscenter för att bland annat samla information, då det finns väldigt lite systematiserad kunskap i ämnet. Där skulle avhopparna också kunna möta andra barn och ungdomar i samma situation.

”Vi väntar fortfarande på att ett kompetenscenter kan bildas och att någon kan ansvara för att samla kunskap och fokusera på detta”, säger Turid Berger. ”Det är många saker som ska till och vi har försökt få olika forskare intresserade; psykologer, samhällsforskare och så vidare. Alla säger att det är intressant, men att de ska göra klart något annat först.”

Från religionsforskare och sociologer finns det visserligen ett intresse för vissa isolerade religiösa trossamfund och sekters säregenhet och det finns mycket religionslitteratur som skrivits om sekter.

”Men hur barn har det som växer upp i dessa rörelser – det har ingen intresserat sig för eller skrivit om.”

Hon menar att det är samma sak i hela världen och inom alla områden – man verkar tycka att det inte är så viktigt när det gäller barn, att det är föräldrarnas ansvar. Far barnen illa, så ingriper säkert myndigheterna. Människor vill inte att det ska vara ett generellt problem och fenomen. Problemen ska bero på just den familjen och just de föräldrarna. Man vill ha ett enskilt och enkelt fall. Handlar det om för många barn, så minskar intresset.

”Men barn och ungdomar som växer upp i isolerade religiösa grupper är en del av vårt samhälle, vare sig vi vill eller inte. Varför har man inte samma fokus på forskning, undervisning, kunskapsinhämtning och informations spridning, som man har på vilka andra områden som helst?”

Go On-projektets slutsatser och exempel på olika typer av övergrepp beskrivs tydligt och mer ingående i norska Redd Barnas publicerade rapport från april 2005, *Til tross for tro. Beretninger om å vokse opp i isolerte trossamfunn.*

I det 30-sidiga häftet beskrivs ingående och konkret barnens situation, som en förlängning på Go On-projektet. Det mesta känns igen från de olika livsberättelserna i *Sektbarn* och handlar till exempel om isolering från det övriga samhället, informationscensur, ledningens och föräldrarnas kontrollbehov, förödmjukelser och

olika typer av bestraffningar. Här beskrivs också ingående vilka svårigheter en avhoppare möter och vilken hjälp som de anser behövs.

”Ungdomar som bryter sig ur isolerade trossamfund måste skapa sig en ny tillvaro. De ska hitta en förankring och leva ett liv ute i det system de tidigare lärt sig att förakta. Det medför att de måste tänka motsatt i många frågor, inte minst om vem de är. Från att ha varit väldigt beskyddade står de helt oskyddade, utan någon som de känner och förs lita på och utan stöd från familjen och tidigare vänner. De har bara sig själva. Många bär med sig den uppväxt som har lärt dem att de är syndiga och skyldiga. Det är en svår utgångspunkt, för att hitta ett nytt fotfäste, lita på sina egna resurser och våga tro att man kan betyda något för någon annan. För att landa tryggt är accepterande, praktisk hjälp, nätverk och tid fyra viktiga hörnstenar.

Den sårbara situation som uppstår när de bryter sig ur skulle vara säker ifall det fanns någon eller något som tog emot dem. Ifall de ska klara att växla misstro mot tillit, behöver de ett forum där historierna, processerna blir förstådda. Fram till idag har de, i den grad de har sökt stöd, antingen hämtat hjälp i den ordinarie hjälpapparaten eller så har de knutit sig till grupper som etablerats av andra som brutit sig ur. De som har sökt hjälp hos professionella behandlare kan uppleva bristande igenkänning, kunskap och förståelse för deras speciella erfarenheter. Bara undantagsvis blir till exempel betydelsen av det religiösa inkluderat i samtal och terapi.

Ungdomar som brutit sig ut säger att de behöver ett ställe dit de kan vända sig och någon önskar sig en fadder som kan guida dem i deras nya tillvaro och hjälpa dem med att ”läsa” tillvaron. Något som ger dem tid och plats till att göra riktiga och goda val när det gäller utbildning och socialt liv.

För några blir kostnaderna för avhoppet så stora att de behöver lång tid tills de har något att investera i sin nya tillvaro. Det är viktigt att ge dem den tiden de behöver, för med tid följer möjligheter.”

(Til tross for tro, Redd Barna, s. 25–29, översatt av Charlotte Essén och publicerat med tillstånd av Redd barna, Norge).

Utifrån denna boks livsberättelser skulle jag vilja lägga till några artiklar från Barnkonventionen till Turid Bergers lista, på områden där det är vanligt att några grupper systematiskt bryter mot dessa artiklar:

- **Artikel 15** – barnets rätt till föreningsfrihet.
- **Artikel 17** – barnets rätt till massmedier och tillgång till information.
- **Artikel 26** – barnets rätt till social trygghet och socialförsäkring.
- **Artikel 27** – barnets rätt till den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling. Rekreations- och fritidsverksamhet.
- **Artikel 32** – barnets rätt till skydd mot ekonomiskt utnyttjande och mot att utföra arbete som kan vara skadligt eller hindra barnets utbildning eller äventyra barnets hälsa eller fysiska, psykiska, andliga, moraliska eller sociala utveckling.
- **Artikel 34** – barnets rätt till skydd mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp.
- **Artikel 36** – barnets rätt till skydd mot alla andra former av utnyttjande som kan skada barnet i något avseende.
- **Artikel 37** – barnets rätt till skydd mot att utsättas för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

• **Artikel 39** – barnets rätt till alla lämpliga åtgärder för att främja fysisk och psykisk rehabilitering samt social återanpassning av ett barn som utsatts för någon form av vanvård, utnyttjande eller övergrepp; tortyr eller någon annan form av grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, eller väpnade konflikter. Sådan rehabilitering och sådan återanpassning skall äga rum i en miljö som befrämjar barnets hälsa, självrespekt och värdighet.

Artikeln 39 visar bland annat de rättigheter och den hjälp från samhället som en person kan – eller borde kunna – förvänta sig, efter att de övriga artiklarna i FN:s barnkonvention på olika sätt har blivit kränkta under deras uppväxt i en sekt.

Min beräkning och sammanfattning är alltså att man kan befara att en del sekter bryter mot så många som 18 – nästan hälften - av väsentliga artiklar i Barnkonventionen.

FN:s barnkonvention finns på <http://www.bo.se>.”

Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt.
© Charlotte Essén 2018